

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 51. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992360080928/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

Tungsind, hans Selvsyge, hans ydre Kulde og tilbagetrængte indre Brand genfindes uden denne ydre Foranledning hos en hel Skare af Aarhundredets betydelige Aander og i en lang Række af fremragende digteriske Karakterer (Tiecks *William Lovell*, Friedrich Schlegels *Julius*, Byrons *Korsaren*, Kierkegaards *Johannes Forførelser*, Lermontovs *Vor Tids Hell*). Disse Træk udgør det fælles europæiske Stempel, som Begyndelsen af det 19de Aarhundrede paatrykker sine poetiske Helte.

Men hvad der præger *René* særligt som et Værk af den begyndende Reaktion, det er det Sigte, hvorimod Fortællingen er rettet og som den kun har tilfælles med én af de nævnte Frembringelser, Kierkegaards *Johannes Forførelser*: den er Led i et større Hele af udpræget moralsk og religiøs Beskaffenhed; den angives at være skrevet udelukkende for at advare mod den Sjælstilstand, den skildrer, og for at vise Kristendommens Herlighed og Uundværlighed som de syge Sjæles Tilflugt. Den erklærede Hensigt med *René* er nemlig, med Amélie's Eksempel for Øje, at godtgøre Nødvendigheden af Nonneklostrenes Genoprettelse, da der kun i Klostret findes Frelse for visse Forviidelser. Rigtig nok strider den udtalte fromme Tendens og det højst ufrome Indhold paa en lidet opbyggelig Maade imod hinanden. Men ogsaa dette Træk er typisk for Reaktionen og genfindes f. Eks. i de første Dele af Kierkegaards *Enten—Eller* og *Stadier*. Grundstemningen er overalt en vildt genial Nydelsestrang, som tilfredsstilles ved at blande Tanken om Død og Ødelæggelse, et vist satanisk Raseri ind i den ellers saa blide og saa naturlige Følelse af Lyst og Lykke. Det nytter da lidet, at der her som i *Aiala* paa rent udvortes Maade underlægges Værket en afgjort katolsk, ja endog præstelig Tendens; Understrømmen deri er en alt andet end kristelig, ja alt andet end religiøs.

Men denne Understrøm, saa uren eller blandet den hos den enkelte store Forfatter kan være, udspringer fra en sjælelig Tilstand, der er givet med Menneskeaaandens store Revolution. Alle de Sjælssygdomme, som udbryder under denne, kan opfattes som Udslag af to store Begivenheder: Individets Løsgivelse og Tankens Frigørelse.

Individet løsgives. Ikke længer tilfreds med at blive paa det Sted, der er den Enkelte anvist, ikke nøjet med at drage sin Fure paa sin Faders Mark, men løst af alle Stavnsbaand og udfriet fra ethvert Vornedskab føler Manden nu for første Gang

den hele Verden ligge aaben for sig. Det synes paa én Gang som om Alt var blevet muligt og Ordet Umulighed havde tabt sin Mening, som om f. Eks. Trommestikken i Soldatens Haand ved en Række hurtige Forvandlinger kunde blive til en Marskalkstav eller til et Scepter. Men paa samme Tid som Muligheden saaledes er taget til, er Kraften ikke vokset i tilsvarende Grad; af de Hundredetusinder, hvem Banen paa en Gang er bleven aabnet, kan kun én naa det forønskede Maal -- og hvem sikrer Individet at blive denne ene! Den ubændige Attraa har naturnødvendigt det ubændige Tungsind i sit Følge. Og til det store rasende Væddeløb har jo heller ikke Enhver uden Undtagelse Adgang; alle de, som af en eller anden Grund føler sig knyttede til den ældre Tingenes Orden, og de finere, mindre haardhudede Naturer, der hellere drømmer end handler, finder sig udespærrede, viger tilside eller udvandrere, og idet de bøjes tilbage i sig selv, vaagner med Selvbetraktningen en stærkere Selvfølelse og med den en forøget Evne til at lide. Den højest udviklede Organisme lider jo mest.

Hertil kommer, at idet hint gamle Samfund sprænges, viger det gavalige Tryk fra den Enkelte, der holdt ham indenfor visse sociale Skranker og hindrede ham i at tillægge sig et ubegrænset Værd og en ubegrænset Betydning. Saaledes bliver Selvtilbedelsen mulig overalt hvor Selvbeherskelsens Kraft ikke er saa stærk som tidligere Samfundets ordnende Magt. Og paa samme Tid som Alt er blevet muligt, synes det som om Alt var blevet tilladt. Al den Magt som den Enkelte tidligere havde afhædet, som han frivillig havde overdraget sine Guder og sine Konger, tager han nu tilbage. Ligesom han ikke mere tager Hatten af for den forgyldte Vogn, hvis Forgyldning han selv har betalt, saaledes bøjer han sig ikke mere for noget Forbud, hvis rent menneskelige Oprindelse han kan gennemskue. Paa ethvert Forbud har han et Svar beredt, et Svar, som er et Spørgsmaal, et frygteligt Spørgsmaal, Begyndelsen til al menneskelig Kundskab og al menneskelig Frihed, Spørgsmaalet «Hvorfor». Saaledes er selv hine Forvildelser af Fantasiens, ved hvilke vi har dvælet, den megen System med unaturlige Lidenskaber og unaturlig Brøde, kun et Træk, kun en Forvildelse af Individets saa nægtige og saa betydningsfulde Hævden af sig selv.

Og Tanken frigøres. Den enkelte myndigblevne Personlighed føler sig ikke som Led eller Del af et større Hele, men som